

Spis treści

Przedmowa.....	13
Przedmowa do drugiego wydania.....	15
CZĘŚĆ PIERWSZA: Pismo i teksty.....	17
Rozdział I. Pismo.....	17
1. Czy istniało pismo pogańskich Słowian?.....	17
2. Związek rodzaju pisma z obrzędkiem religijnym.....	19
Przyswajanie alfabetu łacińskiego.....	20
3. Pisownia niezłożona.....	20
4. Pisownia złożona.....	24
5. Reformy XV wieku: Hus i Parkoszowic.....	29
6. Nowe alfabety słowiańskie oparte na łacince.....	31
Przyswajanie alfabetu greckiego. Cyrylica.....	35
7. Charakterystyka alfabetu greckiego.....	35
8. Pierwsze próby pisania literami greckimi.....	36
9. Powstanie cyrylicy.....	38
10. Historia poglądów na powstanie cyrylicy.....	39
11. Jaki <i>Psalterz</i> i <i>Ewangelię</i> czytał Konstantyn w Chersonie?.....	40
12. Stosunek cyrylicy do pisma greckiego.....	42
13. Pochodzenie nowych liter cyrylskich.....	44
14. Cyrylski system cyfr.....	46
15. Dalsze losy cyrylicy.....	47
Głagolica, oryginalne pismo słowiańskie.....	53
16. Powstanie głagolicy.....	53
17. Cel i przyczyny stworzenia nowego pisma słowiańskiego.....	54
18. Paleograficzne źródła głagolicy.....	55
19. Źródła poznania głagolicy.....	58
20. Wartość cyfrowa głagolicy.....	61

21. Porządek liter głągolskich	61
22. Różnice systemowe między głągolicą a cyrylicą	61
23. Dowody starszeństwa głągolicy	62
24. Cztery fazy rozwojowe okrągłej głągolicy	65
25. Czy okrągła głągolica dotarła do Krakowa i Wiślicy?	67
26. Dalsze losy głągolicy	68
27. Chorwacka głągolica w Czechach i Polsce	70
Rozdział II. Historyczne tło powstawania pisma i tekstów słowiańskich ..	72
28. Związek początków piśmiennictwa słowiańskiego z historią ówczesnej Europy ..	72
Nie-Słowianie	72
29. Cesarstwo Rzymskie Zachodnie	72
30. Cesarstwo Rzymskie Wschodnie. Bizancjum	73
31. Germanie	74
32. Germanie wschodni – Goci	78
33. Germanie północni – Waregowie i Rusowie	80
34. Germanie zachodni – Frankowie, Niemcy	81
35. Niestowiańscy mieszkańcy Panonii	83
36. Wschodni sąsiedzi Słowian	84
37. Czy na ziemiach zamieszkałych przez Prasłowian istniał niestowiański substrat i jaki?	86
Kościół chrześcijański	86
38. Zasięg chrześcijaństwa w Europie przed chrystianizacją Słowian	86
39. Początki chrystianizacji Słowian – misja salzbursko-akwilejska	87
40. Misja konstantynopolitańska	89
41. Misja Cyryla i Metodego	89
42. Misja moguncka, hamburska i magdeburska	90
43. Polska	90
44. Wprowadzenie ery chrześcijańskiej	90
45. Biblia i liturgia	93
46. Organizacja kościelna	94
47. Schizma wschodnia	95
Słowianie	96
48. Początki polityczne Słowenów, Chorwatów i Serbów	96
49. Bułgarzy i Macedończycy	98
50. Ruś	99
51. Lechici	100
52. Słowacy i Czesi	101
53. Rzesza wielkomorawska	103
54. Wielkie Morawy w świetle badań archeologicznych	104
55. Rola misji kościelnej w historii Wielkich Moraw	106
56. Źródła do poznania działalności misji słowiańskiej na Morawach	107
57. Postaci Cyryla i Metodego	108
58. Przebieg misji wielkomorawskiej	110
59. Walka o równouprawnienie języka słowiańskiego w liturgii	112
60. Najbliżsi uczniowie Cyryla i Metodego	113
Rozdział III. Teksty	115
Zewnętrzna strona tekstów starsłowiańskich	115
61. Teksty pisane na pergaminie	115
62. Sposób pisania	118
63. Skróty	119

64. Tempo pisania	121
65. Najstarsze ośrodki piśmiennictwa starsłowiańskiego	121
66. Teksty starsłowiańskie pisane na innych materiałach	122
67. Najstarsze druki słowiańskie	124
68. Wydania tekstów rękopiśmiennych	126
69. Problem transliteracji	127
70. Tłumaczenia a teksty oryginalne	129
71. Najstarsze zachowane teksty staro-cerkiewno-słowiańskie wobec oryginałów Cyryla i Metodego	129
72. Dwa okresy w historii każdego rękopisu	129
73. Dziwne losy niektórych rękopisów	130
74. Pojęcie kanonu staro-cerkiewno-słowiańskiego	131
75. Nazwy tekstów staro-cerkiewno-słowiańskich	132
76. Podział tekstów ze względu na ich treść	132
Teksty religijne	132
77. Teksty biblijne	132
78. Tetraewangelia	133
79. Jak powstał staro-cerkiewno-słowiański przekład czterech ewangelii	134
80. Późniejsze rewizje przekładu Cyryla i Metodego	135
81. Sposób cytowania materiału językowego z tekstów ewangelicznych. Wersety	137
82. Przykłady staro-cerkiewno-słowiańskich tekstów ewangelicznych	137
83. Inne księgi <i>Nowego Testamentu</i>	156
84. <i>Psalterz</i>	159
85. Pozostałe księgi <i>Starego Testamentu</i>	163
86. Teksty liturgiczne	164
87. Mszały	164
88. Ewangeliarz-aprakos	167
89. Wewnętrzny układ ewangeliarzy-aprakosów	168
90. Tetraewangelia jako księgi liturgiczne	168
91. Lekcjonarze	169
92. Inne teksty liturgiczne	169
93. Modlitewniki	172
94. Literatura patrystyczna	174
95. Zbiory homilii	174
96. Pateryk	177
97. Traktaty teologiczne	178
Teksty świeckie	181
98. Traktaty historyczne	181
99. Teksty prawnicze	183
100. Inskrypcje	189
101. Listy	189
102. Pierwsze wiersze słowiańskie	190
CZĘŚĆ DRUGA: Język	193
Rozdział IV. Język prasłowiański	193
Wiadomości ogólne	193
103. Co to jest pokrewieństwo językowe?	193
104. Słowiańska rodzina językowa	194
105. Język prasłowiański jako wspólne źródło wszystkich języków słowiańskich	195
106. Metody rekonstrukcji języka prasłowiańskiego	196
107. Względna i bezwzględna chronologizacja prasłowiańskich procesów językowych	198
108. Dynamiczne pojmowanie języka prasłowiańskiego	198

109.	Język prasłowiański jako fakt historyczny	199
110.	Problem etnogenezy Słowian	199
111.	Metody badania pierwotnego zasięgu języka prasłowiańskiego, czyli praojczyzny Słowian	199
112.	Poglądy polskich uczonych na praojczyznę Słowian	201
113.	Kiedy istniał język prasłowiański?	206
114.	Pochodzenie nazwy <i>Słowianie</i>	206
115.	Przynależność Słowian do indoeuropejskiej rodziny językowej	207
116.	Języki indoeuropejskie	207
117.	Podział języków indoeuropejskich na grupy <i>kentum</i> i <i>satem</i>	209
118.	Okres wspólnoty językowej bałto-słowiańskiej	210
119.	Rozwój języka prasłowiańskiego	210
Fonetyka i fonologia		211
120.	Zasób samogłosek języka praindoeuropejskiego	211
121.	Apofonia, czyli praindoeuropejska oboczność samogłoskowa	213
122.	Zwycięstwo opozycji przednia – tylna: podstawowa zmiana epoki bałto-słowiańskiej	214
123.	Problem defonologizacji sonantów	215
124.	Tak zwane „prawo Fortunatowa-de Saussure’a”	216
125.	Główne tendencje rozwojowe prasłowiańskiego systemu samogłoskowego	218
126.	Zastąpienie praindoeuropejskiej opozycji iloczasowej przez prasłowiańską opozycję barwy samogłoski	219
127.	Jery	219
128.	System prozodyczny w końcowej fazie prasłowiańskiej wspólnoty językowej	220
129.	Prawo sylab otwartych	221
130.	Monofongizacja dyftongów	221
131.	Zmiana * $\bar{u}_1 = \bar{u}$	222
132.	Powstanie samogłosek nosowych	223
133.	Rozwój grup typu <i>ort-</i> i <i>tor-</i>	223
134.	Zmiany samogłoskowe wywołane tendencją do synharmonizmu sylabowego	224
135.	Zasób spółgłosek języka praindoeuropejskiego i zmiany przedśłowiańskie	226
136.	Powstanie nowych spółgłosek szczelinowych	227
137.	Zagadnienie opozycji dźwięczności w języku prasłowiańskim	228
138.	Spółgłoski protetyczne	229
139.	Spółgłoski wstawne	230
140.	Zmiany związane z prawem sylab otwartych	230
141.	Śródgłosowy charakter wygłosu przyimków	232
142.	Rozwój spółgłosek w połączeniu z jotą: powstanie spółgłosek palatalnych	232
143.	Defonologizacja joty	235
144.	Miękczący wpływ samogłosek szeregu przedniego. Palatalizacja pierwsza spółgłosek tylnojęzykowych	235
145.	Palatalizacja druga	236
146.	Palatalizacja progresywna, zwana baudouinowską	238
Morfologia		239
147.	Elementy morfologiczne wyrazu prasłowiańskiego	239
148.	Pochodzenie rdzeni wyrazów prasłowiańskich	240
149.	Słowiańskie słowniki etymologiczne	242
150.	Afiksy	242
151.	Przedrostki	243
152.	Relikty praindoeuropejskiego infiksu nosowego	243
153.	Różne funkcje przyrostków	244
154.	Przyrostki słowotwórcze	244
155.	Przyrostki formotwórcze	245

156.	Pojęcie praindoeuropejskiego tematu wyrazowego	246
157.	Końcówki fleksyjne	247
158.	Trójczłonowa budowa praindoeuropejskich wyrazów samodzielnych	247
Rzeczownik	.....	247
159.	Praindoeuropejskie podstawy prasłowiańskiego systemu deklinacyjnego	247
160.	Zagadnienie rodzaju gramatycznego	248
161.	Najważniejsze zmiany okresu przedślówiańskiego	249
162.	Los praindoeuropejskich tematów spółgłoskowych i formacji atematycznych ...	250
163.	Zmiany wywołane procesami fonetycznymi	252
164.	Zastąpienie praindoeuropejskiego trójczłonowego systemu morfologicznego przez prasłowiański system dwuczłonowy	252
165.	Powstanie prasłowiańskiej odmiany palatalnej	253
166.	Pojęcie końcówek pierwotnych i analogicznych	254
167.	Kategoria liczby	254
168.	Zasób form prasłowiańskiej deklinacji	256
169.	Przymyki	258
170.	Narodziny kategorii żywotności	259
171.	Częstotliwość poszczególnych typów deklinacyjnych	260
172.	Rozwój końcówek prasłowiańskich	261
173.	Tematy na *-o- i *-jo-	262
174.	Tematy na *-ā- i *-jā-	264
175.	Tematy na *-u- oraz *-i-	265
176.	Tematy na dawne *-u- długie	266
177.	Tematy spółgłoskowe	266
178.	Sposób opisu formy rzeczownika	268
179.	Adwerbializacja martwych form przypadkowych rzeczownika	268
Przymiotnik	.....	269
180.	Praindoeuropejskie podstawy prasłowiańskiego przymiotnika	269
181.	Rodzaj gramatyczny rzeczownika a forma rodzajowa przymiotnika	270
182.	Uogólnienie przymiotników *-o- i *-a-tematowych w języku prasłowiańskim ...	270
183.	Relikty dawnych przymiotników *-i- i *-u-tematowych	271
184.	Powstanie złożonej odmiany przymiotnika	272
185.	Stosunek form prostych do złożonych	274
186.	Klasyfikacja znaczeniowa przymiotnika	276
187.	Przymiotniki jakościowe	276
188.	Kategoria stopnia	276
189.	Stopniowanie regularne	277
190.	Stopniowanie nieregularne	278
191.	Przymiotniki relacyjne	279
192.	Przymiotniki dzierżawcze	279
193.	Przymiotnikowy charakter innych części mowy	280
194.	Substantywizacja przymiotników	280
195.	Powstanie przysłówków	280
Liczebnik	.....	281
196.	Czy prasłowiański liczebnik był oddzielną częścią mowy?	281
197.	Liczebniki główne pochodzenia zaimkowego	282
198.	Liczebniki główne pochodzenia przymiotnikowego	283
199.	Liczebniki główne pochodzenia rzeczownikowego	284
200.	Liczebniki złożone	285
201.	Liczebniki porządkowe	285
202.	Inne liczebniki	286
Zaimek	.....	286
203.	Osobliwy charakter zaimków	286

204.	Pierwotna budowa zaimków	287
205.	Odmiana zaimków <i>-o/-ā</i> -tematowych	288
206.	Relikty odmiany zaimków <i>*-i</i> -tematowych	290
207.	Zaimki podmiotu	291
208.	Zaimki dopełnienia	292
209.	Paradygmat zaimków podmiotowo-dopełnieniowych	294
210.	Zaimki przydawki	294
211.	Zaimki wskazujące	294
212.	Zaimki dzierżawcze	295
213.	Inne zaimki przydawki	296
214.	Zaimki okoliczników	299
Czasownik		300
215.	Praindoeuropejskie podstawy koniugacji prasłowiańskich	300
216.	Dwa tematy czasownikowe	301
217.	Temat czasu teraźniejszego. Podział na koniugacje	301
218.	Temat bezokolicznika	302
219.	Związki między tematem czasu teraźniejszego i tematem bezokolicznika	303
220.	Oboczności rdzenne	304
221.	Supletywizm	304
222.	Słowotwórcze kategorie czasownika	305
223.	Kategoria aspektu	305
224.	Morfologiczne środki wyrazu kategorii aspektu	306
225.	Kategoria częstotliwości-ciągłości	307
226.	Inne kategorie czasownikowe	308
227.	Kategoria trybu	308
228.	Tryb oznajmujący	308
229.	Kategoria czasu	308
230.	Kategoria osoby	309
231.	Kategoria liczby	309
232.	Czas teraźniejszy	309
233.	Wyjątkowe formacje czasu teraźniejszego	312
234.	Czas przeszły	312
235.	Aoryst	312
236.	Aoryst prosty zwany asygnatycznym	313
237.	Aoryst sygnatyczny	313
238.	Imperfectum	315
239.	Czas przyszły	316
240.	Problem czasów względnych	316
241.	Tryb rozkazujący	318
242.	Tryb warunkowy	320
243.	Wyrazy modalne	321
244.	Kategoria strony	322
245.	Strona czynna	323
246.	Strona bierna	324
247.	Strona zwrotna i medialna	324
248.	Czasownikowe formacje imienne	325
249.	Bezokolicznik	325
250.	Supinum	326
251.	Imiesłowy	327
252.	Adiektywizacja imiesłowów	328
253.	Substantywizacja imiesłowów	328
254.	Participium praesentis activi	328
255.	Participium praeteriti activi I	330

256. Participium praeteriti activi II	330
257. Participium praesentis passivi	331
258. Participium praeteriti passivi	331
259. Sposób opisywania form czasownikowych	332
260. Rzeczowniki gerundialne	332
Rozdział V. Język cerkiewnosłowiański	333
Dialekty języka prasłowiańskiego	333
261. Co to jest zróżnicowanie dialektalne języka?	333
262. Trudności w poznaniu podziału dialektalnego języka prasłowiańskiego	335
263. Prace Tadeusza Lehra-Spławińskiego	335
264. Najstarsze zróżnicowanie dialektalne wschód – zachód	335
265. Powstanie opozycji dialektalnej północ – południe	337
266. Zmiany dialektalne VI–VIII w.	337
267. Nowotwory północnosłowiańskie	337
268. Nowotwory południowosłowiańskie	339
269. Różny na północy i południu rozwój tej samej tendencji językowej	339
270. Zmiany dialektalne IX w.	340
271. Ogólna sytuacja językowa Słowian w IX w.	343
Język staro-cerkiewno-słowiański	345
272. Najstarszy literacki język Słowian	345
273. Ponaddialektalny charakter języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	345
274. Ojczyzna języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	345
275. Nazwa języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	346
276. Trzy stadia rozwojowe języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	347
277. Przedmiot badań paleoslawistycznych	347
278. Genus proximum języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	347
279. Osobliwości fonetyczne języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	348
280. Fonetyka zapożyczeń greckich	350
281. Osobliwości staro-cerkiewno-słowiańskiej deklinacji	351
282. Osobliwości staro-cerkiewno-słowiańskiej koniugacji	351
283. Literackie konstrukcje syntaktyczne	351
284. Regionalne odmianki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego	353
285. Krótki zarys historii filologii staro-cerkiewno-słowiańskiej	354
Młodsze redakcje języka cerkiewnosłowiańskiego	355
286. Losy języka cerkiewnosłowiańskiego od XI w.	355
287. Najważniejsze zmiany systemowe języków słowiańskich od X do XIII w.	357
288. Dalszy podział słowiańskich zespołów językowych	358
289. Próbki tekstów redakcji bułgarskiej i macedońskiej	359
290. Próbki tekstów redakcji serbskiej i chorwackiej	363
291. Próbki tekstów redakcji ruskiej	366
292. Próbka tekstu cerkiewnosłowiańskiego z terenu rumuńskiego	370
293. Pierwsze praktyczne gramatyki języka cerkiewnosłowiańskiego	370
Spis najważniejszych skrótów i symboli używanych w tekście	373
Bibliografia	376
Spis map	389
Spis tabel	390
Spis ilustracji	391
Słowniczek wyrazów cerkiewnosłowiańskich występujących w przytoczonych tekstach i cytatach z zabytków staro-cerkiewno-słowiańskich	394